

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

F.B.Eshqurbonov, A.X.Raximov, X.X.Xudoyqulov, M.R.O'ralova Tuproqlarda uchraydigan organik uglerod miqdorini "Walkley-black" usuli yordamida aniqlash	130
Sh.B.Mamatova, M.J.Qurbanov Ikkilamchi polietilen chiqindisi asosidagi polimer kompozitsion materiallarning zichligini gidrostatik tortish usulida o'rganish	135
H.I.Fayzullov, I.I.Mamadoliyev, M.X.Aripova Ochistka prirodnogo gaza ot serovodорода сорбентами на основе цеолита	140
M.T.Rasulov, S.B.Murodova Olovga chidamli qoplama materiallarining zamonaviy holati, maqsadi va rivojlanish tendentsiyalari.....	146
G.A.Abdullayeva, S.C.Murodov, Sh.Sh.Damiyeva, Sh.Sh.Turgunboev Синтез и исследование комплексного соединения Zn(II) с 2-меркаптобензтиазолом	153
M.E.Ziyadullayev, R.K.Karimov, S.X.Adilboyev 2-almashgan 3(h)-xinazolin-4-on hosilalari sintezi va ularni nitrolash reaksiyalari	161
H.R.Rahimova, A.A.Ibragimov <i>Phlomis speciosa</i> o'simligining mikroelementlar tarkibi va vitaminlari.....	168

BIOLOGIYA

M.T.Isag'aliyev, G.Yuldashev, M.V.Obidov, D.E.Djurayeva, T.X.Shermatov Bo'z tuproqlar va tabiiy dorivor o'simliklarda elementlar biogeokimyosi.....	173
Z.A.Jabbarov, N.Sh.Sultonova Fitoremedatsiya qobiliyatiga ega o'simliklar va ularning turlari	180
M.R.Shermatov Farg'ona vodiysi agroekotizimlari tangachaqanotli hasharotlarining rivojlanish sikllari va fenologik xususiyatlari	185
S.M.Xaydarov, J.G'.Raximov Mikrosuvu'klarini – tabiiy ozuqa manbai sifatida baholash	192
G.M.Zokirova Janubiy Farg'ona hududi koksineid qo'ng'izlari (<i>Coleptera: Coccinellidae</i>) ning bioekologiyasi	201
D.P.Jabborova, Z.A.Jabbarov, M.Dustova Bamiya barglaridagi plastid pigmentlar miqdoriga biochar va mineral o'g'itlarning ta'siri	205
Z.A.Jabbarov, T.Abduraxmanov, Sh.Z.Abdullayev, D.A.Yagmurova Qurg'oqchilik omili ta'sirida tuproq unumdorlik ko'rsatkichlarining o'zgarishi.....	211
M.R.Shermatov, M.M.Muhammedov Farg'ona vodiysi agroekotizimlari bargo'rar kapalaklari (<i>Lepidoptera, Tortricidae</i>).....	221
I.I.Musayev, A.T.Turdaliyev Sug'oriladigan och tusli bo'z tuproqlarda makroelementlarning geokimyoviy xususiyatlari	227
S.Sh.Axmadjonova Farg'ona vodiysi sharoitida no'xat donxo'ri (<i>Bruchas pisorum L.</i>)ning ayrim biologik xususiyatlari va zarar keltirishi.....	231
E.A.Botirov <i>Agrotis obesa</i> Boisduval, 1829 kapalagining (<i>Lepidoptera: Noctuidae</i>) morfologiyasi va bioekologik xususiyatlari	234
H.X.Salimova Buxoro viloyati G'ijduvon tumani sug'oriladigan tuproqlarining tarkibi va xossalari	239

GEOGRAFIYA

R.T.Pirnazarov, Sh.N.Axmadjonova O'rta Osiyo to'g'onli ko'llarining geografik tarqalishi va ularning xavflilik darajasini baholash masalalari	246
K.O.Daljanov, Sh.B.Qurbanov Qoraqalpog'iston Respublikasi qishloq xo'jaligi va uni rivojlantirish imkoniyatlari	254
A.A.Xalmirzayev, U.T.Egamberdiyeva Mintaqa qishloq xo'jaligini rivojlantirish istiqbollari	260

UO'K: 332.1:301.91 (575.1)

MINTAQA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI
ПЕРСПЕКТИВЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ РЕГИОНА
PROSPECTS FOR AGRICULTURAL DEVELOPMENT OF THE REGION

Xalmirzayev Ahmadjan Axunovich¹ ¹O'zbekiston Milliy Universiteti Iqtisodiyot fakulteti, Mintaqaviy iqtisodiyot va menejment kafedrasida dotsenti**Egamberdiyeva Umrinisa Tursunqulovna²** ²O'zbekiston Milliy Universiteti Geografiya va geoaxborot tizimlar fakulteti, Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrasida dotsenti**Annotatsiya**

Maqolada Arnasoy tumanida qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi, ayniqsa, suv yetishmasligi va yerning degradatsiyasi bilan bog'liq muammolar kontekstida muhokama qilinadi.

Mualliflar qishloq xo'jaligining hozirgi holatini tahlil qilib, barqarorlik va oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilash uchun yer resurslaridan optimal foydalanish va innovatsiyalar zarurligini ta'kidlaydilar. Organik qishloq xo'jaligi istiqbollari va yer sifatini yaxshilashga yordam beradigan usullarga alohida e'tibor qaratilgan. Maqolada mintaqada qishloq xo'jaligi oldida turgan ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilishda kompleks yondashuv taklif etiladi.

Аннотация

В статье рассматривается стратегия развития сельского хозяйства Арнасойского района, особенно в контексте проблем, связанных с нехваткой воды и деградацией земель. Авторы анализируют современное состояние сельского хозяйства и подчеркивают необходимость оптимального использования земельных ресурсов и инноваций для повышения устойчивости и продовольственной безопасности. Особое внимание уделено перспективам органического земледелия и методам, помогающим улучшить качество земли. В статье предлагается комплексный подход к решению эколого-экономических проблем, стоящих перед региональным сельским хозяйством.

Abstract

The article examines the agricultural development strategy of the Arnasay region, especially in the context of problems associated with water shortages and land degradation. The authors analyze the current state of agriculture and highlight the need for optimal use of land resources and innovation to improve sustainability and food security. Particular attention is paid to the prospects of organic farming and methods that help improve the quality of the land. The article proposes an integrated approach to solving environmental and economic problems facing regional agriculture.

Kalit so'zlar: resurslardan optimal foydalanish; qishloq xo'jaligi sohasidagi innovatsiyalar; oziq-ovqat xavfsizligi; organik dehqonchilik; qishloq xo'jaligi mahsulotlarining eksport salohiyati; yer sifatini yaxshilash; qishloq xo'jaligini rivojlantirish strategiyasi; suv yetishmasligiga moslashish; yer degradatsiyasiga qarshi kurash.

Ключевые слова: оптимальное использование ресурсов; инновации в сельском хозяйстве; безопасности пищевых продуктов; органическое земледелие; экспортный потенциал сельскохозяйственной продукции; улучшение качества земли; стратегия развития сельского хозяйства; адаптация к недостатку воды; борьба с деградацией земель.

Key words: optimal use of resources; innovations in agriculture; food safety; organic farming; export potential of agricultural products; improving land quality; agricultural development strategy; adaptation to lack of water; combating land degradation.

KIRISH

Arnasoy tumani iqtisodiyotining asosiy tarmog'i bo'lib, uni rivojlantirish mintaqaning oziq-ovqat xavfsizligi va iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Suv tanqisligi va yerlarning tanazzulga uchrashi sharoitida qishloq xo'jaligini rivojlantirishning samarali strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish zarurati dolzarbdir. Ushbu strategiya yer resurslaridan optimal

GEOGRAFIYA

foydalanish, innovatsiyalar va texnologiyalarni joriy etish, organik qishloq xo'jaligiga o'tish bo'yicha chora-tadbirlarni o'z ichiga olishi kerak.

Maqolaning maqsadi: Arnasoy tumanida qishloq xo'jaligini hozirgi ekologik va iqtisodiy muammolarni hisobga olgan holda rivojlantirish imkoniyatlari va istiqbollarini o'rganishdan iborat. Qishloq xo'jaligi sohasidagi innovatsion yondashuvlar yer sifatini yaxshilash, sanoatning eksport salohiyatini oshirish va pirovardida butun mintaqaning barqaror rivojlanishiga qanday yordam berishi mumkinligini ko'rib chiqiladi. Hozirgi muammolarni tahlil qilish, global va mahalliy o'zgarishlar sharoitida ularni hal etish yo'llarini izlashga alohida e'tibor qaratiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Qishloq xo'jaligini joylashtirish nazariyasi, hududiy tashkil etishni ilmiy asoslash, tabiiy sharoitlarni iqtisodiy baholash ko'pgina xorijlik va respublikamiz olimlari tomonidan ishlab chiqilgan. Rakitnikovning "Qishloq xo'jaligi geografiyasi" (1970), "Qishloq xo'jaligini hududiy tashkil etish" (1978), Kryuchkovning "Yerdan foydalanish va oziq-ovqat resurslari" (1987), Pulyarkinning "Rivojlanayotgan davlatlar qishloq xo'jaligini iqtisodiy geografik jarayonlari" (1976), [M.B.Volf](#) va [Yu.D. Dmitrev](#)larning "Jahon qishloq xo'jaligi" (1981) asarlari qishloq xo'jaligini hududiy joylashtirish va rivojlantirishning nazariy asoslari bo'lib xizmat qiladi.

K.I.Lapkin, Z.M.Akromov, O.K.Zamkovlar tomonidan qishloq xo'jaligini rayonlashtirish masalalari o'rganilgan. O'zbekistonda chorvachilikning rivojlanishi, hududiy tashkil etilishi masalalari Q.Abirkulovning ilmiy ishlarida tahlil qilingan, A.Sodiqov mamlakat agrosanoat majmuasi masalalarini o'rgangan. Mamlakatimiz turli mintaqalari qishloq xo'jaligi, uning tarmoq tarkibi, hududiy xususiyatini R.Xodiyev, T.Egamberdiyev, A.Ro'ziyevlar, S.Saidkarimov, T.Tojimonlar tadqiq etishgan.

Maqolada O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Prezident farmonlari, tumanni rivojlantirishga oid dasturlardan foydalanilgan. Tadqiqotda kartografik, matematik, taqqoslash, statistika usullaridan foydalanildi.

NATIJARLAR VA MUHOKAMA

Arnasoy tumani O'zbekistonning markaziy qismida Jizzax viloyatining shimoliy qismida joylashgan. Tuman Jizzax viloyatining boshqa tumanlari bilan chegaradosh bo'lib, qishloq xo'jaligini yuritish sohasida katta tajribaga ega.

Arnasoy tumani iqtisodiyotida qishloq xo'jaligi asosiy o'rin tutadi. Bu mahalliy aholining asosiy daromad manbayi bo'lib, mintaqada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Tumandagi qishloq xo'jaligi korxonalarida texnika ekinlari, donli ekinlar, sabzavot, meva, sut, go'sht va boshqa turdagi qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiriladi.

Qishloq xo'jaligining rivojlanishi viloyat iqtisodiyoti yuksalishiga, ish o'rinlari yaratilishiga, aholi farovonligining yuksalishiga xizmat qiladi.

Arnasoy tumani qishloq xo'jaligida yangi texnologiyalar joriy etilishi, qishloq xo'jaligi xodimlarining malakasi oshib borishi turli mahsulotlar yetishtirish hajmi ko'payishiga sabab bo'lmoqda. Fermerlar o'zaro faol hamkorlik qilishi, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi natijasida ishlab chiqarishning ekologik jihatlariga e'tibor qaratmoqdalar, infratuzilma yaxshilamoqda. Bu o'zgarishlar sohaning barqaror rivojlanishiga, fermerlar daromadi oshishiga, qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksportini kengaytirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda iqlim o'zgarishi, suv resurslari tanqisligi, tuproq degradatsiyasi, sho'rlanish va ikkilamchi sho'rlanish kabi muammolar kuchayib bormoqda. Bunday sharoitda Arnasoy tumani qishloq xo'jaligi sohasini rivojlantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Yuqorida aytilgan muammolar tuman qishloq xo'jaligi barqarorligiga tahdid soladi va shoshilinch ravishda tahdidlarga moslashish choralari ko'rishi talab qilinadi. Sug'orishning innovatsion usullarini ishlab chiqish, tuproqning degradatsiyaga uchrashi va sho'rlanishiga qarshi samarali texnologiyalarni joriy etish, fermerlarni zamonaviy dehqonchilik texnikasiga o'rgatish tumanda barqaror rivojlanishni ta'minlash, qishloq xo'jaligining ekologik toza va organik qishloq xo'jaligiga o'tishda muhim qadam bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasini rivojlantirish strategiyasi va mamlakat qishloq xo'jaligini rivojlantirish konsepsiyasida qishloq xo'jaligi sohasining quyidagi ustuvor yo'nalishlariga alohida e'tibor qaratilgan:

- tuproq sifatini yaxshilash, suv resurslarini tejash va atrof-muhitga ta'sirni kamaytirish amaliyotlarini qo'llab-quvvatlash;
- agrosanoat samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, jarayonlarni raqamlashtirish va avtomatlashtirishni rag'batlantirish;
- malakali kadrlarni tayyorlash va qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ularning innovatsion jarayonlar va korxonalar boshqaruvidagi ishtirokini rag'batlantirish; qishloq xo'jaligi xilma-xilligini rag'batlantirish;
- zamonaviy qishloq xo'jaligi infratuzilmasini yaratish, shu jumladan, logistika ta'minoti, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini saqlash va qayta ishlashni takomillashtirish.

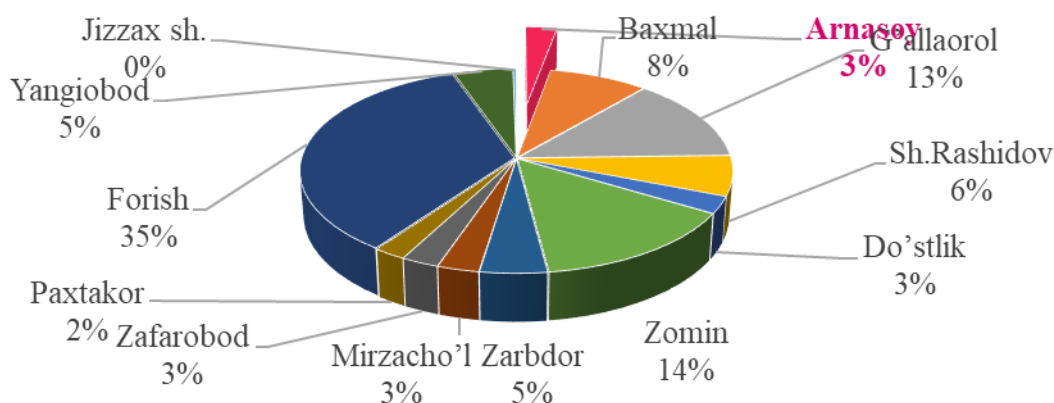
Yuqorida sanab o'tilgan ustuvor yo'nalishlar tumanda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari va maqsadlarini belgilashga yordam beradi, bu esa qishloq xo'jaligi sektorining barqaror va samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Aynan shu jihatdan mamlakatimizda qishloq xo'jaligini qo'llab quvvatlashga doir dasturlar, farmonlar qabul qilinmoqda.

Qishloq xo'jaligini yanada rivojlantirishda O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2019-yildagi PF-5853-sonli "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasi" ni tasdiqlash to'g'risidagi farmonining ahamiyati katta bo'ldi. Bundan tashqari hukumatimiz tomonidan ishlab chiqilgan hududlarni kompleks rivojlantirish dasturlari doirasida fermerlik harakatini qo'llab-quvvatlash, dehqon xo'jaliklari, aholi tomorqasi uchun ajaratilgan yer uchastkalaridan samarali foydalanilishga qaratilgan vazifalar bajarilmoqda.

Arnasoy tumanida qishloq xo'jaligining dehqonchilik va chorvachilik tarmoqlarini joylashtirish hudud tabiiy sharoiti, suv resurslari, aholining kasbiy ko'nikmalarini hisobga olishni talab qiladi.

So'nggi yillarda tuman qishloq xo'jaligini isloh qilish va bozor mexanizmlarini joriy etish bo'yicha ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Zero, tuman viloyat qishloq xo'jaligi bo'yicha katta salohiyatga ega bo'lib viloyat jami qishloq xo'jalik mahsulotining 6 foizini beradi va asosan sug'orma dehqonchilik hamda cho'l yaylov chorvachiligiga ixtisoslashgan.

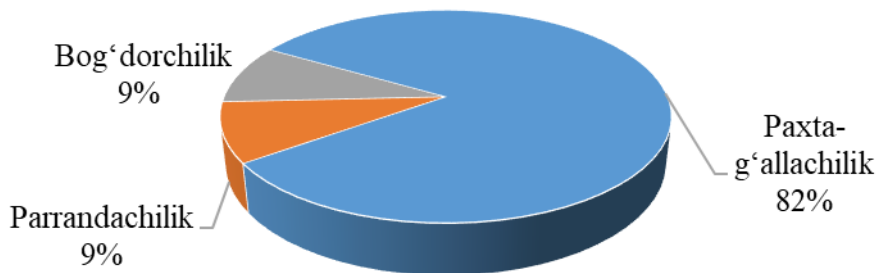
Tahlillarni ko'rsatishicha tuman hududining 48,283 ming gektari qishloq xo'jaligiga yaroqli yerlar sirasiga kiradi va shundan ekin ekiladigan yerlar 31,468 ming gektar (viloyatdagi ulushi 6%), pichanzor va yaylovlar 3,982, ko'p yillik ekinlar 0,506 ming gektarni tashkil qiladi (2023 y). Qishloq xo'jalik yer turlari maydoni bo'yicha viloyatdagi ulushi 3% ga teng.

1-rasm. Arnasoy tumanini qishloq xo'jalik yer turlari maydoni bo'yicha viloyatdagi ulushi, % (2023-yil) [2]

Tumanda 11 ta qishloq xo'jalik shirkatlari va fermer xo'jaligi massivlari mavjud bo'lib Saipnazarov A. massivi va Farg'ona massivi eng katta maydonga ega, oilalar soni bo'yicha ham Arnasoy tumanida yetakchilik qiladi.

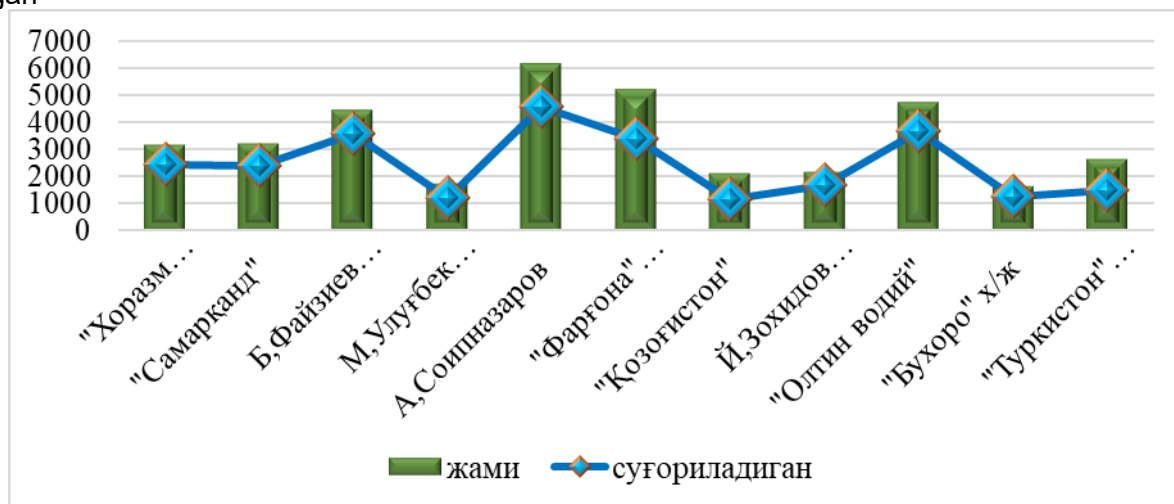
Arnasoy tumani qishloq xo'jaligi shirkatlari va fermer xo'jaligi massivlarining 9 tasi paxta-g'allachilikka, 1 tasi parrandachilikka, 1 tasi bog'dorchilikka ixtisoslashgan.

2-rasm. Arnasoy tumani qishloq xo'jaligi shirkatlari va fermer xo'jaligi massivlarining ixtisoslashuvi, 2023-yil [2]

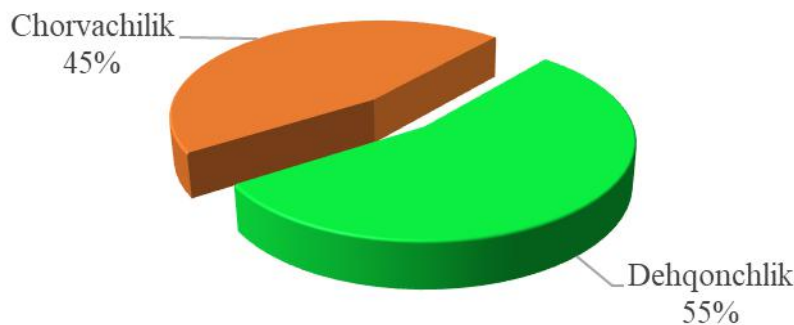
Rasm ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, paxta-g'allachilik xo'jaliklari barcha xo'jaliklarning 82 foizini, parrandachilik va bog'dorilik xo'jaliklari esa har biri 9 foizni tashkil qiladi.

Quyidagi rasmda ana shu xo'jaliklarning iqtisodiy ko'rsatkichlari va taqqoslama ma'lumotlari keltirilgan

3-rasm. Arnasoy tumani qishloq xo'jalik shirkatlari va fermer xo'jaligi massivlari (01.2023-y.) [2]

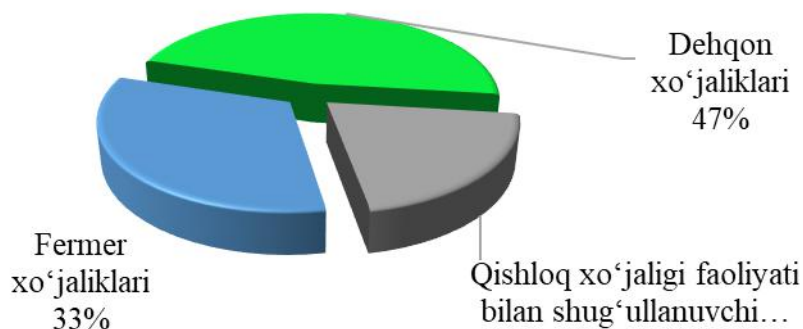
Arnasoy tumani qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirishda fermer va dehqon xo'jaliklarining ahamiyati katta. 2023-yil 1 yanvar holatiga ko'ra tuman yalpi qishloq xo'jalik mahsulotining hajmi 1 672,0 mlrd.so'mni tashkil qilib, qishloq xo'jaligi mahsulotlarining umumiy ulushida dehqonchilik ustun bo'lib 54,7% ni tashkil etadi, chorvachilik ulushi 45,3% ni tashkil qiladi. Bu dehqonchilik tuman iqtisodiyotida muhim o'rin tutishini ko'rsatadi (quyidagi rasimga qarang).

4-rasm. Tuman qishloq xo'jaligining ixtisoslashuvi, 2023 yil [4]

Bunga iqlim va tuproq sharoitlari, bozorda dehqonchilik mahsulotlariga bo'lgan talab ta'sir ko'rsatgan. Tuman dehqonchilik mahsulotlari yetishtirish salmog'ini yuqoriligi bilan viloyatda Mirzacho'l tumanidan keyin ikkinchi o'rinda turadi.

Arnasoy tumanida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlarining umumiy ishlab chiqarish hajmiga qo'shgan hissasi tahlil qilinganda, 32,5 foizi fermer xo'jaliklari, 47,2 foizi dehqon xo'jaliklari, qolgan 20,3 foizi qishloq xo'jaligi faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar hissasiga to'g'ri keladi (5-rasmga qarang).

5-rasm. Arnasoy tumanida qishloq, o'rmon va baliqchilik xo'jaligi mahsulotlarining umumiy ishlab chiqarish hajmida mulkchilik shakllarining ulushi (%), 2023-yil [4]

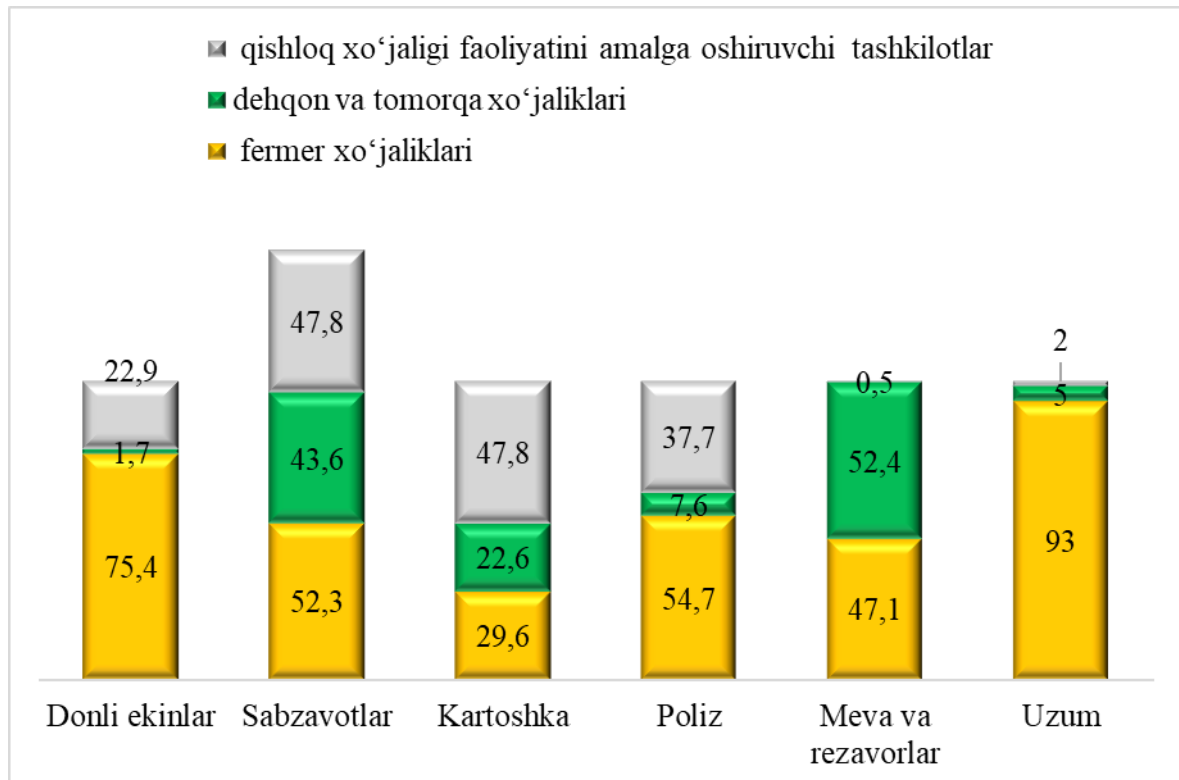
Bozor ishtirokchilarining xilma-xilligi dehqon xo'jaliklari, fermer xo'jaliklari va tashkilotlar o'rtasida ishlab chiqarishni ixtisoslashuvi, ishlab chiqarish tuzilmasi diversifikatsiyalanganidan dalolat beradi, bu esa qishloq xo'jaligi tarmog'ining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Turli turdagi fermer xo'jaliklarining ishtiroki mavjud resurslardan to'g'ri foydalanish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va umumiy mahsulot hajmini oshirish imkonini beradi.

Bozorda turli ishtirokchilarning mavjudligi raqobatni rag'batlantiradi, narxlarning pasayishiga, mahsulot sifatining yaxshilanishiga va ishlab chiqarish samaradorligining oshishiga olib keladi.

Ishtirokchilarning xilma-xilligi, shuningdek, yangi texnologiyalar, yetishtirish usullari va boshqaruv yondashuvlarini o'zlashtirishni rag'batlantirish orqali qishloq xo'jaligida innovatsiyalarga yordam beradi. Shunday qilib, fermer xo'jaliklari, dehqon va tomorqa xo'jaliklari, qishloq xo'jaligi faoliyatini amalga oshiruvchi tashkilotlar o'rtasida qishloq xo'jaligi mahsulotlarining tabaqalanishi agrar sektorni rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi, ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va qishloq xo'jaligida innovatsiyalarni rag'batlantiradi.

GEOGRAFIYA

6-rasm. Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqishda mulkchilik shakllarining salmog'i, 2023-yil foiz hisobida [4]

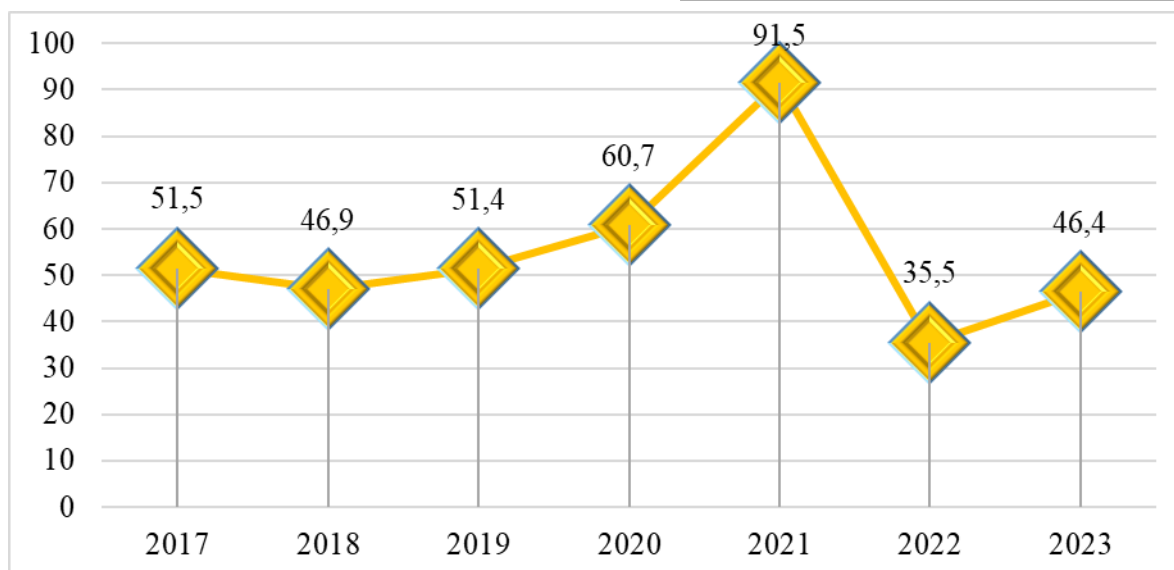
Fermer xo'jaliklari qishloq xo'jaligi mahsulotlari: sabzavotning 52,3 %, donli ekinlarning 75,4 %, kartoshkaning 29,6 %, uzumning 93,0 %, meva va rezavorlarning 47,1 % va poliz ekinlarining 54,7 % ishlab chiqaradi (6-rasmga qarang).

Yuqoridagi ko'rsatkichlar fermer xo'jaliklarining turli mahsulotlarga ixtisoslashuvini aks ettiradi, bu mintaqaning iqlimiy xususiyatlari va bozor talabi bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Arnasoy tumanida dehqonchilikni rivojlantirish qishloq xo'jaligining asosiy yo'nalishi bo'lib, hududning oziq-ovqat xavfsizligi va iqtisodiy farovonligini ta'minlaydi. Iqlim sharoiti va tuproq resurslarini hisobga olgan holda, Arnasoy hududi dehqonchilikning ayrim turlarini rivojlantirish salohiyatiga ega. So'nggi yillarda bug'doy va sholi kabi boshqoli ekinlar yetishtiriladigan maydonlarning ko'payish tendensiyasi kuzatilmoqda. Tuman dehqonchiligida paxta, bug'doy, sholi, har xil turdagi sabzavotlar (pomidor, bodring, baqlajon), shuningdek, meva va rezavorlar uzum, gilos, o'rik) alohida o'rin egallaydi. Chorvachilikni qo'llab-quvvatlash maqsadida yem-xashak ekinlari yetishtirish Arnasoy tumanida ham keng tarqalgan.

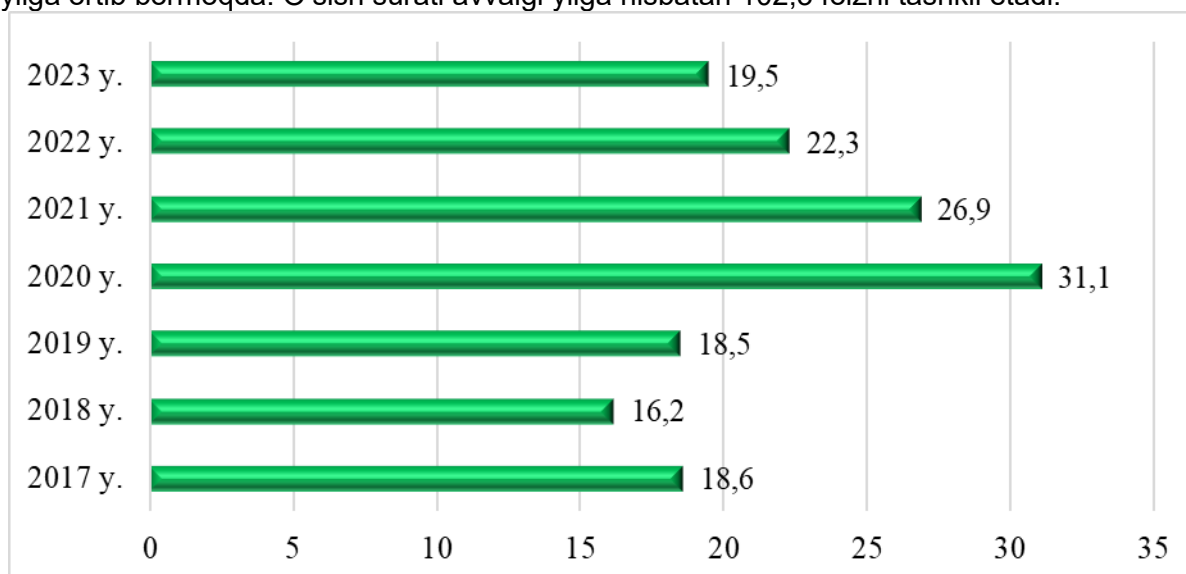
Paxta yetishtirish ham ixtisoslashgan tarmoq bo'lib, 2020-yilda 20991,0 tonna, 2021-yilda 23042,0 tonna, 2022-yilda 22118,7 tonna paxta xom ashyosi yetishtirilgan. 2023-yilda 28464.0 tonnani tashkil qilib avvalig yilga nisbatan o'sish surati 128,7 foizni tashkil etgan.

Tumanda don yetishtirishni tahlil qiladigan bo'lsak, 2017- yildan (51.5 ming tonna) to 2021-yilgacha (91,5 ming tonna) mahsulot ishlab chiqarish otib borgan. Eng kam ko'rsatkich 2022-yilga (35.5 ming tonna) to'g'ri keladi. 2023-yilga kelib yana o'sish tendensiyasi kuzatiladi. Yetishtirilgan don ekinlarining 2022 -yil ma'lumotlariga ko'ra 54 % foizi boshqoli don, 27.8 foizi makkajo'xori don uchun, dukkakli don ekinlari jami 18 foiz, sholi 0,2 foizga teng bo'ldi (7-rasmga qarang).

7-rasm. Arnasoy tumanida don yetishtirish, ming tonna [3]

Tumanda sabzavotlar yetishtirish tahlili shuni ko'rsatadiki 2017- yildan (18,6 ming tonna) to 2020-yilgacha (31,1 ming tonna) ortib borgan. 2021-yildan suv tanqisligi sabab sabzavot yetishtirish kamayib 19,5 ming tonnaga tushib qolgan. Oziqbop poliz ekinlari yetishtirish ham yildan-yilga ortib bormoqda. O'sish surati avvalgi yilga nisbatan 102,3 foizni tashkil etadi.

8-rasm. Arnasoy tumanida sabzavot yetishtirish [3]

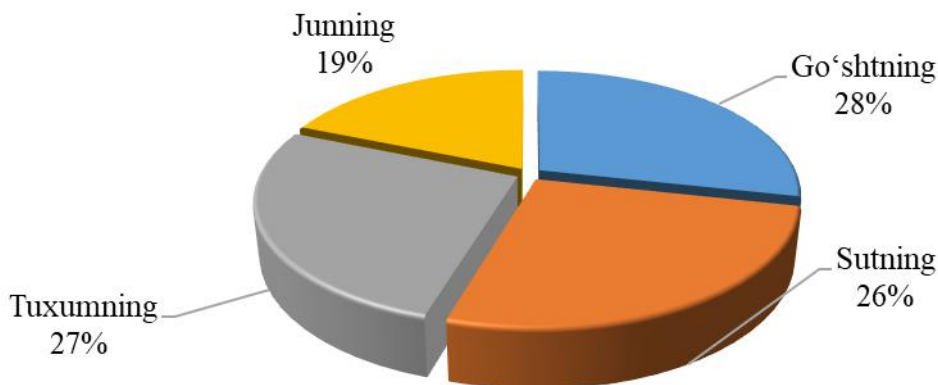
Resurslardan foydalanishni optimallashtirish sa'y-harakatlarni muayyan ekinlarga qaratish fermer xo'jaliklariga, ishlab chiqarish samaradorligini va hosilni oshirish imkonini beradi.

Bozor talablariga muvofiq ishlab chiqarish uchun ekinlarni tanlash ichki va tashqi iste'molga bozor talabidan kelib chiqishi kerak, bu fermer xo'jaliklariga o'z faoliyatini joriy bozor sharoitlariga moslashtirishga yordam beradi.

Mahsulot ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish orqali fermer xo'jaliklari bozor sharoitlari yoki iqlim omillarining o'zgarishi bilan bog'liq iqtisodiy xavflarni kamaytirishi mumkin.

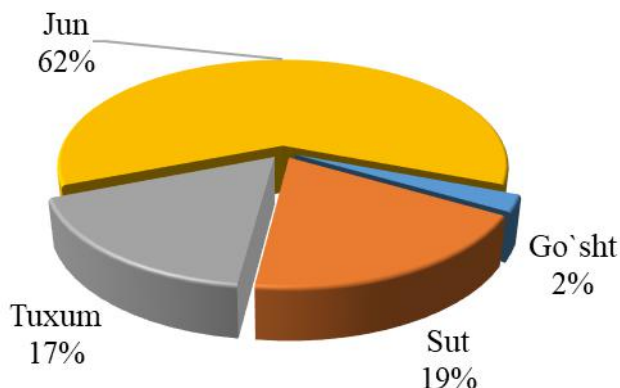
Shunday qilib, fermer xo'jaliklarida mahsulotning turli ekinlar o'rtasida taqsimlanishi strategik rejalashtirish va bozor sharoitlariga moslashishga urg'u beradi, ishlab chiqarishni optimallashtirish va qishloq xo'jaligi sohasida barqaror biznesni yaratishga yordam beradi.

Chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishda dehqon va tomorqa xo'jaliklari yetakchi hisoblanadi. Masalan, dehqon va tomorqa xo'jaliklarida go'shtning 97,6 foizi, sutning 90,1 foizi, tuxumning 91,2 foizi va junning 64,5 foizi yetishtiriladi.

9-rasm. Asosiy chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqishda dehqon xo'jaliklarining ulushi, 2023-yil foiz hisobida [3]

Fermer xo'jaliklari chorvachilik mahsulotlarini ham ishlab chiqaradi. Misol uchun, ular go'shtning – 1,3 foizini, sutning - 9,7 foizi, tuxumning - 8,8 foizi, junning - 32,0 foizini ishlab chiqaradi. Fermer xo'jaliklarining ulushi pastroq bo'lsa-da, ularning ushbu sohadagi ishtiroki salmoqli bo'lib qolmoqda va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining xilma-xilligi va bozorga yetkazib berilishiga xizmat qilmoqda.

10-rasm. Asosiy chorvachilik mahsulotlarini ishlab chiqishda fermer xo'jaliklarining ulushi, 2023 yil foiz hisobida [3]

Bu ma'lumotlar chorvachilikni rivojlantirishda dehqon va tomorqa xo'jaliklarining muhim jihatlarni ko'rsatadi:

- dehqon xo'jaliklarining har xil turdagi chorva mollarini ko'paytirish, sut va go'sht mahsulotlari ishlab chiqarishga ixtisoslashgani ularning bu boradagi tajribasi va chorvachilikka uzoq muddatli e'tibor qaratilayotganidan dalolatdir.

- go'sht, sut, tuxum, jun va boshqa chorvachilik mahsulotlari yetishtirishning yuqori foizi dehqon xo'jaliklarida resurslar va mehnat salohiyatidan samarali foydalanilayotganidan dalolat beradi.

- dehqon xo'jaliklarining asosiy chorvachilik mahsulotlarini yetishtirishga qo'shayotgan salmoqli hissasini hisobga olgan holda, ularning faoliyati tumanda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda strategik ahamiyatga ega.

- dehqon xo'jaliklarida an'anaviy chorvachilik qishloq xo'jaligi barqarorligini ta'minlash, nav va zotlarni saqlash, shuningdek, tajriba va bilimlarni avlodlarga yetkazishni qo'llab-quvvatlaydi.

Demak, dehqon xo'jaliklarining chorvachilik mahsulotlari yetishtirishdagi faol o'rni ularning qishloq xo'jaligida muhim o'rin tutishi, yuqori ishlab chiqarish ko'rsatkichlari, ixtisoslashuvi, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga qo'shayotgan hissasi va qishloq xo'jaligida an'analarni saqlash bilan bog'liqligini ko'rsatadi.